

TÜRK HALK EDEBİYATINDA KONUŞMALIK TÜRLERDE BİR ANLATIM TUTUMU OLARAK NASİHATLERİN SOSYAL DEĞERLERLE TEMATİK İLİŞKİSİ ÜZERİNE

Traditional Advices as an Attitude of Expression Among the Conversational Genres of Turkish Folk Literature and Their Thematic Relationships with Social Values

Sacide ÇOBANOĞLU*

Özet: Bu çalışmanın amacı geleneksel nasihatleri bir anlatım tutumu olarak tanımlayıp bu anlatım tutumuna uygun bir amaç yönelimiyle üretilen atasözleri, fıkralar, efsaneler, memoratlar ve kişisel anlatılar gibi konuşmalık türlerin tematik, yapısal, işlevsel ve bağlamsal özelliklerini sosyal değerlerle olan ilişkilerine özel bir vurguyla değerlendirmektir.

Anahtar sözcükler: Geleneksel Nasihatler, Anlatım Tutumu olarak Nasihat, Konuşmalık Türler, Türk Halk Edebiyatı

Abstract: *The purpose of this study is to make a folkloristic description of Turkish advices as an attitude of expression which is the goal orientation of many conversational genres like proverbs, legends, memorates, tales, anectods, stories and personel narratives. The characteristic features of conversational genres which produced by traditional Turkish advices as an attitude of expression will be evaluated by their thematic, structural, functional and contextual characteristics with a special attention will be given their relationship with social values.*

Keywords: *Traditional Advices, Traditional Attitude of Exressions, Conversational Genres, Turkish Folk Literature*

Bu çalışmanın konusunu konuşmalık türlerde bir anlatım tutumu olarak nasihatlerin sosyal değerlerle ilişkisi üzerine tespitlerde bulunmak oluşturmaktadır. Bilindiği gibi, kültür ister maddi isterse manevi olsun belirli bir toplumun değerler sisteminin bir bütün halinde ve sistematik olarak ifade edilmesidir. Bir kültüre has değerlerin toplumsal etkinlik kazanmaları norm ve töreler yoluyla sağlanır. Bir başka ifadeyle, bir kültürün sosyo-kültürel değerleri töre, gelenek, görenek, âdet gibi kalıplaşmış normlarıyla ve bu normlara uygun yaptırımlarıyla sosyal hayatı kendiliğinden düzenler. Sosyo-kültürel değerlerin kalıplaşmış normlarıyla toplum ve sosyal hayatın düzenlenmesinin yanısıra bireyler ve gruplar arasındaki dayanışma ve

* Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi.

kaynaşmayı da sağlayan işlevleri vardır. Bu işlevleri nedeniyle de, kültür kaynaşmanın veya toplumsal birlik ve beraberliğin, dayanışmanın en önemli kaynağıdır. Dahası, kültür yansıttığı toplumsal yapıya bağlı olarak bir toplumun diğerinden ayrılan ve ulusal olan yönlerini ortaya koyar. Bu bağlamda kültürün belki de en önemli işlevlerinden birisi bireyin kişilik ve kimlik kazanmasını sağlamasıdır.

Her ulusal kültür ortaya çıkıp çiçeklendiği mitolojik dönemden izler taşır. Bu izlerin en bariz olduğu alanlardan birisi, kendini dışavurup ifade ettiği dildir. Bunu gündelik hayatta çoğu zaman sözlerle bile ifade edilmeyen hatta bazı durumlarda gizlenen veya gizlice uygulanan, geleneksel inanışlar ve geleneksel olarak kalıplaşmış uygulama ve davranışların tümünü içine alan halk inançları izler. Bir çoğu içinde yer aldıkları toplumun resmi veya kitabi dinine (high religion) ters düşebilen buna istinaden de, heteredoks veya “hurafe” ya da “batıl inanç” gibi ön yargılı ifadelerle adlandırılan bu “halk dini”nin (folk religion) en önemli kısmı halkbilimciler tarafından “halk inançları” (folk believes) olarak adlandırılır. Bu temel unsurlar başta olmak üzere bir toplumun kendini idrak ettiği ve diğer toplumlardan farklı kabul ettiği temel ulusal kimlik inşa edici kabul ve değerler onun folklorunda yer alır. Bir toplumun folklorunun bütün unsurlarını, bütün yönleriyle içine alacak şekilde kültürüyle birlikte örtüştürüp veya çatışma noktalarını yumuşatıp azaltarak anlamlı bir hale getiren ve sosyo-kültürel bir düzen sistematiği içinde çalıştıran kendi mantığı içinde tutarlı zihinsel ve metafizik sistematiğe “halk felsefesi” (folk philosophy) adı (Çobanoğlu, Ö. 2011) verilir.

Kabaca, dışımızdaki dünyanın nasıl oluşup nasıl bir sistem dahilinde işlediğine dair geleneksel kabulleri içeren karmaşık algılayışı “dünya görüşü” (worldview) olarak tanımlayabiliriz. Bir bireyin dünya görüşünün oluşmasında içine doğup büyüdüğü kültürün halk felsefesi en önemli rolü oynar. Konuyla ilgili çalışmasında Alan Dundes halk felsefesini oluşturan motif mahiyetini haiz “halk fikirleri” (folk ideas) adını verdiği bu çekirdek birimleri işaret etmekle birlikte bunların bir araya gelişi ve sistematik olarak işleyişi konusunda fikir serdetmemektedir. Öte yandan Claude Lévi-Strausse, *Yaban Düşünce* adlı çalışmasında (2000) halk felsefesi veya düşüncesi hakkındaki tespitleri kalıplaşmış ifadelerin hazır materyal olarak yeni üretimlerde kullanılmaları şeklindedir. Onun ifadesiyle bu durum hazır materyali amaca uygun olarak şekillendirmeye dayalı bir “yap-takçılık” olarak adlandırılabilir. Bir başka ifadeyle o, halk arasında sözlü nakil yoluyla gelen kalıplaşmaları gündelik yaşamı oluşturmada ve yönlendirmede düşünce üretirken ve bunu davranışa dönüştürürken nasıl kullanıldığını açıklamaktadır. Böylece Alan Dundes’in işaret ettiği hazır kalıp ifadeler haline dönüşen “halk fikirleri”lerin bir araya gelerek geleneksel düşünce

doğrultusunda oluşan daha büyük metinlerin, söylemlerin ve onlara bağlı işe koşulacak eylemlerin alt yapısı ortaya çıkmaktadır. Ancak, Claude Lévi-Strausse'nin kısaca “yap-takçılık” olarak nitelendirdiği bu geleneksel çekirdek birimlerin bir araya getirilişi ve yeni metinlerin üretilişi sürecinin işleyişi konusu yeterince açık değildir. Kanaatimizce, bu bağlamda geleneksel çekirdek birimleri belirli bir amaç yönelimi içinde işe koşan ve toplayan dinamik faktör “anlatım tutumu”dur.

Anlatım tutumu, konuşan veya anlatan kişinin dinleyicide uyandırmak istediği duygusal ve kazandırmak istediği düşünsel etkinlik amacına göre konusunu ele alış ve işleyiş biçimi olarak (Çobanoğlu 2000: 90-111) tanımlanabilir. Bir başka ifadeyle, hangi edebi geleneğe ve seviyede olursa olsun yaratılan eserlerin yaratıcıları tarafından eserlerine yüklenmesini istedikleri işlev veya işlevler vardır. Bunlar, konuşan veya anlatanın kullandığı geleneksel anlatı ile iletişim kurduğu dinleyiciye vermek istediği mesaj ya da dinleyicide oluşturmak yahut uyandırmak istediği duygu ve düşünceler şeklindedir.

Özkul Çobanoğlu'nun (2000:90) Max Lüthi'den (1976:357) aktardığına göre, Lüthi'nin tabiriyle “amaç-yönelimi” (goal-orientation) meydana getirilecek (konuşularak veya anlatılarak ibda ve icra edilecek) olan edebî ürünün, yer aldığı geleneğin ölçülerinde gelenekçi olan dinleyicilerin arzu, ihtiyaç ve duymak istediklerini iyi bilen sanatkarın/icracının, bunlardan hareketle konusunu seçip inşa edeceği türün özelliklerine göre oluşturmasında etkilidir. Başka bir ifadeyle, seçilen konunun hangi duygu ve düşüncelere yönelik olacağı ve icra edileceği toplumsal bağlam içindeki rolünün ve işlevlerinin ne olacağı da, ibda ve icra eden tarafından bir hedef veya amaç olarak belirlenerek anlatılmasına anlatım tutumu denilmektedir. Anlatım tutumunun ele alınan konuyu işleme sürecinde takınılan bir tavır olarak işleyiş süreci sadece konuşan veya anlatandan-dinleyene karşı işleyen tek yönlü bir akıştan ziyade özellikle yaratılış ve icra bağlamında iki yönlü bir iletişim şeklinde gerçekleştiği (Çobanoğlu 2000: 90) bilinmektedir.

Türk Halk Edebiyatından yer alan anlatım tutumları konusunda yaptığı çalışmasında Ö. Çobanoğlu (2000) sekiz çeşit anlatım tutumu tespit edilmiştir. Bunlar, i.)nasihat (öğüt verme), ii.) güzelleme (övme, methetme), iii.)yerme (eleştirme, taşlama), iv.)haber verme (bilgilendirme, didaktik), v.)şikayet etme (şikayet, dilekçe), vi.)güldürme (eğlendirme, mizah), vii.) ağlatma, kederlendirme (yas tutturma, ağlatma), viii.) hüner gösterme (sözel sanatlarda ve sözde ustalık gösterme) şeklinde (Çobanoğlu 2000:92-111) sıralanabilir. Bu tasnifte yer alan anlatım tutumlarının her biri kendi başına veya birkaçıyla birlikte karışık ve katışık olarak Alan Dundes'in halk felsefesinin temeli olarak kabul ettiği çekirdek birimlerden bildiklerinden

konuşma ve düşünme durumuna uygun düşenleri bir araya getirerek ve icra edilmesi beklenen türün şekil özelliklerini takip ederek eser yaratır. Bu konuşma biçiminde bir “güzelleme” de olabilir, manilerden oluşan bir “taşlama” veya bir kahramanın kahramanlıklarını övmeyi amaçlayan bir “koçaklama” olabilir. Sözel sanatlar ve sözdeki hünerini göstermek isteyen birisi ise, atasözlerinden oluşan dudak değmez bir elifba veya benzeri bir eser yaratabilir.

Burada sıralanan anlatım tutumlarıyla Türk Halk Edebiyatında özellikle de Halk şiirinde yer alan sözlü edebiyat türlerinin örtüşmesi bizi yanıltmamalıdır. Çünkü söz konusu edebiyat türünün oluşturulmasında önemli faktörlerden birisi olan anlatım tutumu sadece belirli bir tek türün oluşumunda işe koşulmaz dolayısıyla tamamen o türle sınırlandırılmış bir özellik değildir. Mesela, taşlama veya eleştiriyi ele alalım bu Âşık Tarzı Edebiyat geleneğinin icra töresi içinde “taşlama” türünün oluşumunu sağlayan anlatım tutumudur. Ancak gündelik hayatta karşısındakinin yaptığını veya anlattığını doğru bulmayan, onaylamayan birisi birbiri ardı sıra anlattığı fıkralarla, söylediği atasözleriyle ya da anlattığı kişisel tecrübe anlatılarıyla aynı şekilde eleştirel bir anlatım tutumuyla karşısındakini “taşlamak”tır. Aynı şekilde, arkadaşının, babasının veya oğlunun bir kavgada yaptıklarını överek yücelterek bir başkasına anlatan insan, anlatım tutumu olarak methetmekte ve adeta onu “koçak”lamaktadır. Eğer olup biten kavgayı bir kahraman etrafında onu yücelterek ön plana çıkarma amacıyla hareket etmiyor sadece olup biteni anlatıyor, “dedikodu yapıyorsa” aynı zamanda bilgi ve haber paylaşan didaktik bir anlatım tutumuyla da karşı karşıyayızdır. Karşımızdaki insan tanıdığımız veya tanımadığımız bir insanın başından geçen bir olayı söz konusu kişinin ses tonu ve tavrıyla birlikte jest ve mimiklerini de katarak anlatıyorsa, bizi eğlendirmeye, güldürmeye yönelik anlatımının içinde hüner göstermeye odaklı bir anlatım tutumuyla da oluşturulan bir icranın varlığı söz konusudur.

İçinde nerdeyse daima bilgi vermeyi de içeren bir anlatım tutumu olarak öğüt verme veya nasihat ise yukarıda sıralanan sekiz anlatım tutumu içinde belki de en eski ve işlevsel olanıdır. Çünkü giriş kısmında da vurguladığımız gibi temel olarak bir bilgi, görgü, tecrübe biriktirme işlemi olarak kültürün varoluş zemininde karşımıza nasihat çıkmaktadır. Nasihat bir anlatım tutumu olarak sadece bir bilgi aktarımı değildir. Bu nedenle de esasen haber ve bilgi veren bunu aktarmayı ve öğretmeyi amaçlayan bilgilendirici, bilgi verme odaklı didaktik anlatım tutumundan farklılaşır. Nasihat anlatım tutumunda daha önce gözlenmiş, yaşanmış ve tecrübe edilmiş olay, olgu ve bilgilerden hareketle anoloji yoluyla yapılan bir kıyaslama ve buna istinaden ileri sürülen bir ön görme vardır. Nasihat etmek, geleneksel olarak, kişisel veya toplumsal olarak olup biten bir olayın bir

sonraki alacağı şekli bilgi, görgü ve tecrübesinden hareketle gören birisinin çoğunlukla meydana gelecek olanlardan etkilenebilecek olana veya olanlara yaptığı bir uyarı, bir ikaz veya bir tavsiyedir. Ancak, her tavsiye, uyarı ve ikaz bir nasihat değildir. Çünkü hem kavramsal olarak hem de uygulanı gelen bir geleneksel olgu olarak nasihat verme ve alma bir sosyal değer olduğu kadar; nasihatler sosyal değerlere dayanmak ve onlar doğrultusunda oluşmak zorundadır.

Mesela, “fuhuş” evrensel olarak “kötü”dür. Fuhuş onaylanan ve öğrenilmesi devam ettirilmesi toplum ve kültür tarafından istendik bir değer değildir. O toplumun sosyo-kültürel hayatına yön veren bir “sosyal değer” hiç değildir. Bu nedenle de, insanları fuhuşa teşvik eden, fuhuşu öven, tavsiye eden hiçbir uyarı hiçbir kültürde hiçbir zaman “nasihat” olarak adlandırılmayacaktır. Dolayısıyla, nasihatler bireysel ve toplumsal sağ duyunun üzerinde sosyal ve kültürel olarak olumlu, toplumsal bütünlüğü sağlayıcı ve devam ettirici temel kabuller olarak görülen istendik sosyal değerlere paralel olmak ve onlarla uyum içinde olmak durumundadır. Bu nedenle bir toplumun sahip olduğu sosyal ve kültürel değerlerini anlamak ve onların bağlamlarıyla birlikte değerlendirildiği taksonomik bir indeksini hazırlamak açısından o toplumun nasihatlerinin en iyi kaynak olduğu rahatça söylenebilir.

Bu konuda daha da ileri gidilerek bir toplumun sosyal değerlerinin tamamını yazılı kaynakları başta sahip olunan dinin kutsal kitabı olmak üzere dini ve din dışı kaynaklarda bulma imkanı yoktur, demek mümkündür. Özellikle yukarıda işaret edilen halk felsefesi ve dünya görüşünü oluşturmada sözlü kültürün ve kaynakların birçoğunun yazıya şimdi bile geçmemiş olduğu düşünülürse bu durum daha rahat anlaşılabilir. Sosyal değerler ve onlar doğrultusunda oluşturulmuş ya da sosyal değerleri oluşturan inanışlar kadar her zaman yazılı kültür veya yüksek kültürde yer almayabilir hatta çoğu kez onlarla tenakuz veya çatışma halinde olmakla birlikte sözlü kültür içinde halk felsefesinin sinesinde yer alabilir ve onun tarafında korunarak yaşamaya devam edebilir. Bu konuda İstanbul’dan ve Hanefî inancına sahip bir aileden, okuma-yazma bilen babaanneden derlenen şu nasihat örneği ve sosyo-kültürel bağlamı dikkat çekicidir:

Bir zamanlar bir kadın ile bir oğlu varmış. Bu kadın çok cimri, huysuz ve çok merhametsiz bir kadıymış. Oğlu da bilakis çok cömert, iyi huylu ve çok merhametliymiş. Bu kadın eve gelenlere hiç iyi davranmamış. Evine gelenlerde zaten onun için değil, o kadının iyi yürekli oğlu için gelirmiş. Bu kadının oğlu evine gelenlere bir şeyler ikram etmeye kalksa, kadın hemen bağırıp çağırmaya başlar, kıyameti koparırmış. Oğlu hem annesini incitmek istemez, hem de onu tatlı dille uyardırmış; ama nafiye... Bu kadın bir gün hastalanıp, ağzından kanlar çıkar bir şekilde ölmüş.

Sonra toprak bu kötü kalpli kadını kabul etmemiş ve onu tekrar dünyaya köpek olarak göndermiş. Ve yaptıkları her şeyi köpek olarak sabahtan akşama kadar havlayarak insanlara anlatmaya çalışmakla cezalandırmış.”bunu da bana babaannem anlatmıştı. Bu hikayeyi bana anlattıktan sonra: ‘Kızım, misafir her zaman kendi rızıklı ile gelir; eğer sen, sana gelen Tanrı misafirine iyi davranmazsan, bu Allah’ın hoşuna gitmez. Her zaman evine düşmanın gelse bile saygıda kusur etme.’ derdi.(Yurtseven 2010).

Bu nasihat etme, olayı bir hikaye anlatımıyla bağdaştırılmış olarak dolaylı bir anlatım biçimindedir. Dolayısıyla yaygın olarak “kıssadan hisse” olarak adlandırıldığında önce bir kıssa anlatılmakta sonra bundan hareketle nasihat yoluyla telkin edilmek istenilen fikir ve kazandırılmak istenilen davranış kalıbı verilmektedir. Bu nasihat “Tanrı misafiri” kavramı, “misafirperverlik” ve “cömertlik” gibi sosyal değerlerini ve bu değerlere saygısızlık gösteren bir kadının uğradığı ilahi –ama İslâmî olmayan-cezalandırmayı anlatarak güncellemekte ve böylece nasihat eden babaanne kız torununa söz konusu istedik değerleri öğretmeyi ve bu değerlerin gereği olan sosyo-kültürel davranış kalıplarını ona kazandırmayı amaçlamaktadır.

Kaşgarlı Mahmut’un Divanu Lügat it Türk’te verdiği “Konuk kelse kut kelir” şeklindeki atasözüne bakıldığında göçerevli Türk hayat tarzının İslâmiyet’ten önce de istedik değer kabul ettiği “misafirperverlik” ve “cömertlik” değerlerinin kıssada işlendiği görülür. Dahası Cengiz Yasası’na bile giren “Eve düşmanın bile silahsız olarak gelmesi durumunda iyi davranılması ve korunulması” ve Türk dünyasının her yerinde geçerli olan bu törenin veya sosyo-kültürel ilkenin bu anlatıda yer alması son derece dikkat çekici bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuk gelen eve kut gelir, şeklindeki anlayış İslâmîleşerek “misafir her zaman rızıklıya gelir” şekline dönüştüğü ya da iki anlayışın süreklilik gösterecek bir biçimde bağdaşıp birleştiğini söyleyebiliriz. Ancak, anlatıda yer alan “cimri” ve “misafir sevmez” kadının hastalanıp ölmesi ve onun ölüsünü “toprağın kabul etmemesi” dahası onu “toprağın” (Yer tanrısı?) “köpek” kılığında tekrar dünyaya göndermesi ve kadının yaptıklarının cezası olarak yaptığı her şeyi köpek olarak sabahtan akşama kadar havlayarak insanlara anlatmaya çalışması bu küçük nasihat anlatısının henüz İslâmîleşmemiş mitolojik katmanları ve motiflerini göstermesi bakımından emsalsiz bir değere sahiptir. Dolayısıyla, konuşmalık türlerde nasihat anlatım tutumuyla meydana getirilmiş sözel yapıların Türk sosyo-kültürel yapısını oluşturan ve süreklilik gösteren sosyal değerleri anlayıp çalışmadaki öncelikli bir kaynak olma özelliğini daha iyi anlamak mümkündür.

Bu bağlamda, Trabzon’dan İstanbul’a okumaya gelen kız torununa okuma-yazma bilmeyen oldukça yaşlanmış bir babaannenin torunundan

istediklerine veya ettiği beş gruba ayırdığımız nasihatlere bakabiliriz: Onun dünya görüşü doğrultusundaki istediklerinin neredeyse tam bir listesini veren bu nasihatler şu şekildedir:

1)“Kizum sensin reşat altını..kodik seni kutiya yolladik seni istanbula...Kutinin içinde duracaksın...dışına hiç çıkmayacaksın...haçan okulunu bitirupta geldun mi, çıkaracakuk seni kutidan dışarı..vereceguk seni başkasına..” (Süzer 2010).

Babaanne belki bildiği en değerli en somut nesne olan “Reşat Altını”na benzettiği torununun İstanbul’daki okuma serüveninin istedik geleneksel değerler doğrultusundaki sınırlarını çizmektedir. Bir altın gibi değerli olan torun İstanbul’da bir altının kutusunda saklanması gibi saklanıp korunmalı, okumasını bitirdikten sonra da yine geleneksel yol ve yordamla eş ve yuva sahibi olması aksi düşünülemez bir karar ve adeta kader olarak arzu ve telkin edilmektedir. Toruna bırakılmış bir başka seçenek ya da davranış ihtimali yoktur.

2)“Kizum uşaklarla hiç konuşma...olar sana bakarlarsa hiç taraftarısına bakma..olar koşsun tursunlar peşinden..çatlasınlar.” (Süzer 2010).

Babaannenin ikinci nasihatinde daha belirgin olarak kız torunundan istediği erkek çocuklardan uzak durması ve onlar ne yaparlarsa yapsınlar torunun onlara yüz vermemesidir. Torunun bir çocuğa gönlünü kaptırmanın önüne geçilmek istenmektedir. Ancak bu tahditin bir tehditle yapılmasından çok “çatlasınlar” gibi dişilik ve kadınlık çağrıştıran bir ifade ve güdülemeyle yapılmış olması dikkat çekicidir.

3) “Kizum yolda sana birisi derse, gel ha bu tarafa baban seni bekliy sakın ona inanma hemen eve gelesun inanmayasun onılara..” (Süzer 2010).

Üçüncü nasihat İstanbul gibi büyük bir şehirde torunun kandırılarak kaçırılması ihtimaline karşı yapılmakta ve “babasının beklediğini” söyleyenlere bile inanmaması istenmektedir.

4)“Yolda adamlar sana sakiz verursa sakın oni alma da yemede seni kandirurlar da bişey yaparlaru sana...” (Süzer 2010).

Bu nasihatte açık bir biçimde babaannenin “Nuri Alço Sendromu”na karşı torununu yediğine içtiğine dikkat etmesini, aksi halde yiyecek ve içeceğine “ilaç” ve benzeri bir madde katmak suretiyle kendisine tecavüz edilmesinin önüne geçmeye çalışan uyarılarda bulunmaktadır.

5)“Kizum oki adam ol bizler yaşlanınca bize bak..seninde torinların okisin sana baksınlar..iyi evlad olasin..hak yemeyesun...adaletli olasin..insanları sevesin...” (Süzer 2010).

Bu nasihatlere göre babaannenin üzerinde durduğu en önemli konu “namus”unu korumasıdır, denilebilir. Ona göre, şehir değiştirmek ve artık yalnız “kız başına” İstanbul gibi büyük bir şehirde yaşayacak torunundan

kendisini baştan çıkaracak, başına bela açacak, kandırıp tecavüz edebilecek insanlardan uzak durma ve kendini ve onurunu koruma yolları gösterilip bilgi verildiği ve bu yönde nasihat edildiği görülmektedir.

Babaanne torununun başına gelebilecek en korktuğu konulardaki nasihatlerini sıraladıktan sonra ondan kişisel beklentisi olan “okuyup adam” olmanın ki -İstanbul’a gidişin bir bakıma amacıdır- gerçekleşmesinin sonucu yaşlandığında kendisine bakılması ve eğer böyle istendik bir davranışta bulunursa tanrısal olarak onun da torunu tarafından bakılarak ödüllendirileceğini hatırlatmakta ve bunların “iyi evlat” olmanın ölçüleri olduğunu ortaya koymaktadır. Bunların aksi davranışların “iyi evlat” olmayı zedeleyeceğinin altı çizilmektedir. İyi evladın aynı zamanda “hak yemeyen” ve “adaletli davranan” bir insan olarak “insanları seven” bir karaktere sahip iyi bir kişi olarak portresinin tamamlanmasıyla, 18-20 yaşındaki bir genç kıza nerdeyse baştan sona bir yaşam eskizinin verildiği söyleyebiliriz. Bir başka ifadeyle babaannenin yukarıda yer alan beş nasihatinde, dünya görüşünün hemen hemen bütün temel sosyal ve kültürel değerlerini yansıttığını söylemek mümkündür.

Türk sosyo-kültürel yapısı içinde bizzat nasihatın kendisi temel bir sosyal değerdir, demek yanlış olmayacaktır. Bu konuda nasihat etmenin ve tutmanın özellikle de “ana-baba nasihati”nın özel bir yeri vardır ve bu özellik aynı zamanda nasihat etme ve nasihat tutma davranışının adeta dini ve mistik kökenlere sahip bir sosyo-kültürel davranış biçimine de dönüşmesini sağlayarak Türk halk dininin (Turkish folk religion) son derece önemli bir kaynağını ve değerleri vaaz eden sıra dışı bir aracını oluşturur.

Bu bağlamda, Gaziantep’in ilçelerinden birinin köyünde olup biteni anlatan şu kişisel anlatı konuyu daha iyi açıklamamıza yardımcı olacak niteliktedir:

Dedem iki evlilik yaptı. İlk evliliğinden 7 çocuğu; 5 kız 2 erkek oldu. 2 erkek ailenin büyük çocuklarıdır. İlk hanımı vefat edince ikinci evliliğini yaptı. İkinci evliliğinden de 5 erkek çocuğu oldu. Ve bu çocukların en büyüğü 13-14 yaşlarında iken en küçüğü 5 yaşında idi. Bu arada dedem büyük bir arazi aldı. Bu arazileri ilk hanımından olan 2 erkek çocuğuna verdi. Bunlara da vasiyette bulundu:”oğlum diğer arazileri de ikinci annenizden olan 5 çocuğa yapacağım, şayet ömrüm yetmezse diğer arazilerden hisse almayacaksınız. Bunu size vasiyet ediyorum.”Ve diğer arazilerin tapu işlerine başladı, yetiştirmeden vefat etti. Vefatının ardından 5 veya 6 ay geçince ikinci annelerine araziyi bölceklerini söylediler. İkinci anneleri”oğlum neyi bölüyorsunuz, babanızın vasiyetini dinlemediniz mi”onlar “ölüm hak miras helal”dediler. Biz arazileri bölceğiz ve hakkımız olanı alacağız dediler ve böldüler. İlk annelerinden olan çocukların

durumu çok iyi, zengin oldular. Diğer çocuklar da fakir kaldılar, onlara bakmadılar.

Bu arada onların arazisi yüzünden kan davası çıktı. İlk anneden olan çocuklar adam vurdular, katil oldular. Hapishaneye düşüp hüküm giydiler. Bu arada annelerinin onlara nasihati şu oldu. *”evlatlarım bu üvey kardeşleriniz hakkında sizin bilmediğiniz şeyler var. Baba malından size çok çok haksızlık yaptılar, ama olsun onlar her şeylerini kaybedecekler, sizin durumunuz çok iyi olacak, iyi yerlere geleceksiniz. Siz yine de onlardan yüz çevirmeyin, Allah rızası için kardeşlerinize bakacaksınız. Bunu size bir anne olarak nasihat ediyorum.* Ve onlar da annelerinin vermiş olduğu nasihati harfiyen yerine getirdiler ve onlara baktılar hala da bakıyorlar. Onlar ise çok perişan oldular, hapisten çıktılar. Uzun sürmeden vefat ettiler. Çocukları ile asgari ücretle çalışmaya başladılar. Annelerinin nasihatini dinledikleri için 5 kardeşin durumu iyi.(Kutlu 2010).

Bu anlatı da, geleneksel değerlerden birisi olarak karşımıza çıkan “ana-ata nasihatini tutan kişinin adeta kutsanması ve bütün işlerinin yolunda gideceği fikridir. Bunun aksi ise tam tersine ana-ata nasihati tutmayanın işlerinin yolunda gitmeyeceği, “uğursuzluk” ve “hayırsızlık”ın ona ve işlerine musallat olacağı böylece er ya da geç bu dünyada cezalandırılarak yaptıklarının ve dolayısıyla hak ettiği cezanın gerçekleşeceği şeklindeki inanıştır. Halk arasında geleneksel dünya görüşünü ifade eden ve “etme-bulma” dünyası şeklinde formüle edilen ve Türk halk dininin en önemli kavramsallaştırmalarından birisini oluşturan bu inanın ölen atanın tutulmayan vasiyeti ve kul hakkıyla affedilemez bir “günaha” dönüşmesinin yanı sıra “sövene dilsiz/dövene elsiz” ya da “kemlik yapana iyilikle cevap vermeyi” içeren nasihatleri de içerdiği ve buna istinaden pek çok inanç, uygulama ve pratiğin oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu ve benzer yol ve uygulamalarla nasihatlerin bir çoğu kolaylıkla halk dininin bir kısmına dönüşmektedir. Bu da hem onların köklülüğünü hem de sosyo-kültürel olarak işlevselliğini sağlayan kaynakların başında gelmektedir.

Bu bağlamda, yukarıda yer alan anlatıdan nasihat etme ve tutma ile ilgili inanış ve uygulamaları yok sayar veya çıkarırsak “insan insanın kurdudur” diyen materyalist ve kapitalist bir dünya görüşünün hakim olduğu kardeşin kardeşi mal ve maddi değerler için aldatıp telef ettiği ve bir daha bir araya gelemez düşmanlara dönüştüğü acımasız bir dünyanın kapılarını aralamış ve kendimizi tarifi kolay olmayan sosyal ve kültürel bir çözülmenin tam ortasında buluruz. Bu durum bir bakıma nasihatlerin sosyo-kültürel çözülmeyle önlemek amacıyla bireyleri ve aileleri sosyal birlik ve bütünlükler meydana getirme ve bu yapıları bir düzene kavuşturup devam ettirmeyi sağlayan sosyal ve kültürel değerlerin vaaz edicisi veya halk dininin yarı mistik ve dini bir aracı veya enstrümanı olmasına yol açmıştır.

Ancak nasihatlerin halk dininde ve geleneksel dünya görüşü içinde bulunduğu bu konumun onları kabul edilmesi mutlak olan yazılı veya resmi dinlerin dogmalarına dönüştürdüğünü söylemek mümkün değildir. Neredeyse her genç kuşağın en azından bir kısmının deneme-yanılma sonucu oluşan nasihatleri de adeta deneme-yanılma sonucu olarak kabul edip benimsediklerini söyleyebiliriz. Bu konuda İstanbul'dan derlenen bir örnek olay konuyu daha anlaşılır kılabılır:

Liseye giderken Banu isminde yakın bir sınıf arkadaşım vardı. Banu saf, iyi kalpli, bir kızdı. Bunun getirdiği bir şey olarak her duygusunu, onun hayatının önemli bilgi ve sırlarını yeni tanışıp hemen güvendiği hemen herkese anlatırdı. Ben de bir gün ona: "Söyleme sırrı dostuna o da söyler kendi dostuna." diyerek herkese güvenmemesi gerektiğini sonradan üzüleceğini söylemişim. Tamamen onun iyiliği için bir telkin de bulunmuştum ancak o bana nedense darılmış ve küsmüştü. Bu davranışa devam eden Banu bir gün kendisi ile ilgili çok özel bir şeyin bütün sınıf tarafından alay konusu olduğunu görünce çok üzülmüş ve bana ne kadar haklı olduğumu, bir daha kimseye tam anlamıyla güvenmeden içini açmayacağını söylemişti.(Okumaz 2010).

Bu anlatıda "sır saklama" ve sır saklamayla ilgili geleneksel değerlendirmeyi formüle eden "Söyleme sırrını dostuna o da gider söyler dostuna" atasözünden istifade edilerek yapılan bir nasihatın bunu dikkate almayan ancak karşılaştığı "musibet" sonucunda önemlerini idrak ve kabul eden bir bireyin öyküsü anlatılmaktadır. Bu bireyin başta umursamadığı nasihatlerin zıddına giderek "musibet" konumunda olan "kendisine ait özel bir sırrın" yayılarak sonunda bütün sınıfın kendisiyle alay etmesine yol açması sonucu nasihatın önemini kavranıldığını görmekteyiz. Aslında, yaşlı kuşakların "gençler bilseydi yaşlılar yapabilseydi" geleneksel formülasyonunda kendisini ifade eden "bilge"likten hareketle genç kuşaklara yağdırdıkları nasihat bombardımanı her zaman anında tutulup benimsenen bir özellik göstermez. Hatta tam tersine sosyal ve fiziki olarak güçten düşmenin pek çok basit fiziki hareketleri güçlülük yapıyor olmanın karşısında "delikanlı" olarak dikilenlerin onları ve temsil edip teklif ettikleri değerleri ve hareketleri "zamanı" ve "modası" geçmiş olarak görüp beğenmemeleri ve küçümsemeleri çok eski zamanlardan beri evrensel olarak karşılaşılan bir davranış kalıbıdır. Aynı şekilde bu tür bir davranışın da ancak "bir musibetin bin nasihatten evla" olduğu fikri doğrultusunda, karşılaşılan kötü bir durumdan sonra kırılması ya da yaşlının temsil ettiği geleneksel bilgeliğin hâlâ (!) geçerli olduğunun idrak edilmesi de çok eski zamanlardan beri evrensel olarak kabul edilen bir başka gerçektir.

Ancak nasihatlerin kuşaktan kuşağa kelimenin tam anlamıyla bir miras gibi devredilerek aktarılması ve genç kuşaklar tarafından tutulması da

yaygın bir davranış tarzı olara karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde İstanbul'dan derlenen bir başka örnek olay da bu özelliği ortaya koyacak niteliktedir:

Rahmetli dedem de babama hayata dair çeşitli nasihatler vermiş: Babamlar eskiden köyde yaşıyorlardı. Babam 16 yaşında İstanbul'a gelmiş iş bulmak için. Babam İstanbul'a gelirken dedem ona nasihatlerde bulunmuş. Büyük bir şehre gelecek olan babama arkadaşlık edeceği insanlarla ilgili "Her zaman kendinden büyüklerle arkadaşlık et. Onların tecrübelerinden faydalanırsın ve hayatta daha az hata yaparsın. Ama tabi ki öncelikle bu insanların dürüstlüğünden ve insanlara olan sevgi ve saygılarının tam olduğundan emin ol. Hatta düşmanların bile senden üstün olsun ki kendini geliştirmek, onları alt edebilmek için seviyeni yükseltmeye çalışsın. Böylece hayat basamaklarını daha emin adımlarla çıkarısın." demiş.

Babam babasının bu nasihatine her zaman uyduğunu anlatır bize. Daha askere gitmeden evvel askere gidip gelmiş, hatta evli olan arkadaşlarım vardı der. Kişiliği sağlam insanlarla arkadaşlık kurduğunu söyleyen babam büyük şehre gelmenin korkusunu edindiği bu arkadaşlarla çabuk atlattığını ve bu arkadaşlarının kendisinin hata yapmasını engellediğini, doğru yolu gösterdiğini ve arkadaşlarından hayata, evliliğe dair önemli bilgiler ve tavsiyeler aldığını bu nedenle de hayatta pek az hata yaptığını söyler.

Babasından aldığı nasihati ağabeyime ve bana her zaman söyleyen babam aynı şeyi bize de tavsiye eder. Bunu söylerken en çok üstünde durduğu nokta da: "Düşmanlarınız bile sizden yüksek seviyede olsun." Bence de bu gerçekten önemli bir nokta. Bir insan elbette ki hayatta başarılı olmak ister. Ama zaman zaman rehavete kapılabilir. Ama yarıştığı insanlar olursa hayatında bu rehavete kapılmaz. Bu maddi açıdan da böyledir. Kendinizden daha zengin insanlar olursa eğer çevrenizde siz de onun gibi olmaya çabalarsınız. Ama bunu yaparken dürüstlüğü, insan haklarını elden bırakmamak gerekmektedir. Babam bunu bize her zaman aşılamıştır ve "Haram yoldan gelen para asla hayır getirmez." der. Biz de her zaman bu nasihatleri aklımızda tutarız." (Özkurt 2010).

Bu örnek olayda bir aile içinde en az üç kuşak tarafından paylaşıldığını gördüğümüz bir nasihat silsilesiyle karşı karşıyayız. Dede tarafından taşradan bir köyden İstanbul'a giden eğitimsiz ve tecrübesiz bir gence verilen bir nasihatın tutulmasıyla elde edilen maddi ve manevi başarı aynı nasihati çocuklarına aktaran babanın canlı tanıklığıyla hiçbir yadırganmaya ve horlanmaya uğramaksızın üçüncü kuşak tarafından özümsemiş kabul edildiği görülmektedir.

Fakat yukarıda verdiğimiz son örneklerden yola çıkarak Türk sosyokültürel yapısı içinde nasihati sadece yaşlı kuşakların ve eş, dost, arkadaş gibi tanıdıkların verdiğini söylemek doğru olmayacaktır. Geleneksel olarak

böyle bir algılayış bu konudaki sosyo-kültürel gerçekliğin sadece bir kısmını yansıtmaktadır. Türk sosyo-kültürel yapısı içinde bir birey sahip olduğuna inandığı herhangi bir özelliğiyle sahip olduğu tecrübeyi ve birikimi aktarmanın uygun olduğuna inandığı bireylere aktarabilir. Ancak nasihat edilenler nasihat edeni yaşça veya başka bir yönden yetersiz gördüklerinde itiraz ederler ve onun nasihat etmesini reddederler. Bu konuda biraz uç bir örnek olmakla birlikte nasihat etmenin kimlere ve nerelere kadar nasıl uzanabileceğini aksettirmesi dolayısıyla İstanbul'dan derlenen bir başka örnek olay son derece anlamlıdır:

Arkadaşlarımla Çamlıca'ya çıkmıştık. Oturduk, sohbet ettik. Biraz da içmiştik. Saat gece yarısında yanımıza esrar kullanan bir çocuk geldi. Yanımızdaki kız arkadaşlarımız korkup çocuktan biraz uzaklaştı. Çocuk bunu fark edince “Abi! Ne oluyor bişey mi yapçam sanki korkmayın” dedi. Biz de bir şekilde sohbe giriştik çocukla. Çocuk bize hayat hikayesini anlattı ve gerçekten zor bir hayatı olmuş ama hayatının büyük bir bölümü kendi hataları yüzünden yok etmişti. Bize: gençler, siz siz olun, ailenizin kıymetini bilin. Ne yaparsanız yapın, yanınızda kimse yokken onlar sizi sahipleniyor. Onları kırmayın. Şimdi geçmişe dönme şansım olsa sırf onlar için bu hataları yapmazdım.” (Çakaroğlu 2010).

Bu anlatıda yer alan esrarkeş çocuk yaşça aralarında çok fazla fark olmayan hatta onlardan küçük olma ihtimali de olan bir grup gence özellikle kendisinden korkup çekinen ve yanından uzaklaşan genç kızların bu hareketinden etkilenmiş olarak içine düştüğü halin temel nedeni kabul ettiği ailesine karşı yaptığı kötü davranışları anlatarak onlardan ailelerine karşı aynı ve benzer yanlışlar yapmamalarını nasihat etmektedir. Normal şartlar altında yaşıt gençler arasında belki de “senden nasihat mı alacağız”lı bir münakaşanın temel nedenini oluşturabilecek bir nasihat öyküsünün gerçekleştiği yer, zaman ve belki de grubun kızlı-erkekli olmasının yanısıra esrar içen, derbeder bir “esrarkeş”in doğrudan halinin nedenini ifşa ederek verdiği nasihatler sosyo-kültürel mevki ve yaşlarının muhtemel büyüklüğüne rağmen gençleri etkilediği ve nasihatinin onlarda iz bıraktığı görülmektedir.

Kısaca geleneksel olarak kimlerin nasihat edebileceğine dair geleneksel kalıplaşmaların olduğu görülmekle birlikte bu yapının nasihat edenin taşıdığı özelliklerin ve nasihatın icra edildiği sosyo-kültürel hatta fiziki bağlamın da nasihatın kabulünde de reddedilmesinde de etkili olduğunu söyleyebiliriz. Nasihati kimlerin edebileceğine dair karşılaştığımız bu esnek yapı aslında nasihat temaları için de geçerlidir. Türk sosyo-kültürel yapısı içinde ve sözlü kültür ortamında icra edilen konuşmalık türlerde yukarıda verdiğimiz örneklerde de görüleceği üzere mitolojik zaman ve katmanların izlerini taşıyan geleneksellikte ve eskilikteki temaların yanı sıra

son derece yakın zamanlarda ortaya çıkan olay ve olgulara dair nasihatlere de rastlamak mümkündür.

Bir başka ifadeyle yeni çıkan bir araç-gereç geleneksel olmayan bir durum karşısında geleneksel yapıya uygun düşen değerleri temsil eden nasihatler ortaya çıkar ve yaygınlaşabilir. Mesela, İstanbul'dan derlenen ve bir babanın kızına cep telefonu konusunda ettiği “Cep telefonun önemli bir anı bölmesine izin verme. Herkesin telefonu kendi kolaylığı içindir. Arayanların kolaylığı ve keyfi için değil.” (Acınan 2009) şeklindeki nasihat bize tematik olarak ne kadar yeni konu ve olayları içine alabileceğini gösteren güzel bir örnektir. Bu bağlamda daha da çarpıcı yeni bir tema konusu olarak son yıllarda hayatımıza giren kredi kartları da yer almaktadır:

Oğlum ne yap ne et sakın kredi kartına ve borcuna bulaşma. Bu da babamın sık sık söylediği bir nasihattir. Malum televizyon programlarında sürekli kredi kartı mağdurlarından ya da kredi kartı yüzünden intihar edenlerden daha çok haber konusu olan başka olay yoktur ki babamın da bu konuda ağzı yandığı için yoğurdu üfleme gereksinimi duyuyor. (Ozan 2010).

Modern teknoloji sadece konuşmalık türleri kullanan nasihat anlatım tutumuna bağlı geleneksel sosyal değerlerle uyumlu “yeni tema”lar meydana getirmekle kalmamaktadır. Modern teknoloji sayesinde geleneksel nasihatlerin yeni nesillere aktarımında da ailelerin daha etkili olması adına yeni uygulamalara girdikleri de görülmektedir. Sosyal değerlerle uyumlu nasihat etmede televizyonların kullanımına şu örnek verilebilir:

Benim hayatım boyunca en çok peşimden gelen nasihat örnekleri de televizyonda izlenen haberlerin etkisinde kalan anne ve babanın çocuklarına orada gördükleri örnekleri vermesiydi. Bir akşam evde ders çalışırken televizyon odasından beni çağırdılar. Yanlarına gittiğimde televizyonda, geceleyin tek başına sokakta yürüyen bir kızım, başına gelen olayları izliyorlardı. Benim de bu haberi izlememi istediler. O haberi bana izlettikten sonra ben hemen “ama ben geceleyin dışarıya çıkmıyorum ki” diye itiraza geçtiğimde ailem biz senin gitmediğini biliyoruz ama bak dünyada neler oluyor öğren ve ona göre davran diye cevap vermişti. (Aydoğdu 2010).

Bu örnek sözlü kültür ortamı ile elektronik kültür ortamının üzerinde pek durulmayan artsüremli (diachronic) interaktif etkileşimi göstermesi bakımından da dikkat çekicidir. Ancak televizyon programlarından özellikle de haberlerden yola çıkarak nasihat etmenin bir bakıma şehir efsanelerinden, kişisel anlatılardan, hikaye ve atasözlerinden yola çıkarak nasihat etme geleneğiyle daha da etkileyici “gerçek hayat”tan örnekler sunması bakımından işlevsel olduğunu ve yaygınlaşma eğilimi taşıdığı görülmektedir. Bu bağlamda, deyim, atasözü, fıkra, efsane ve memorat gibi hakim açılarından küçük ve göreceli olarak basit formlar tabii oldukları anlatım tutumuna bağlı

olarak daha kompleks veya girift anlatım türlerine dönüşebilmekte (Abrahams 1976) olduklarını söyleyebiliriz.

Sonuç olarak, konuşmalık türlerde nasihat anlatım tutumuyla meydana getirilmiş sözel yapıların Türk sosyo-kültürel yapısını oluşturan ve süreklilik gösteren sosyal değerleri anlayıp çalışmadaki öncelikli bir kaynak olma özelliğine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Konuşmalık türlerin bir araya getirilen pek çok “halk fikri”ni (folk ideas), “yap-takçı” bir anlayışla bir araya getirir ve tür bazında birleştirmede nasihat anlatım tutumunun işlevsel olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer anlatım tutumlarıyla yapılacak çalışmalarla halk felsefesi ve dünya görüşü araştırmalarında bugüne kadar yeterince açık olarak ortaya konulamayan pek çok konunun anlaşılabilmesi mümkün görünmektedir.

Kaynaklar:

Abrahams, D. Roger.(1976).”The Complex Relations of Simple Forms.” **Folklore Genres**, (Ed. D. Ben-Amos), Austin: University of Texas Press., s. 193-214.

Acınan, Mehmet. (2009) Yaşı 65, doğum yeri Üsküp, işi işadama olan kaynak kişiyle (müstear), M. Nur Akgün tarafından 03.03.2009 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşme ve gözlem notları. Derlemenin bir kopyası Ö.Ç. Özel Arşivi dosya no 0758’dedir.

Aydoğdu, Deniz.(2010). Yaşı 24, doğum yeri İzmir, işi öğrenci olan kaynak kişiyle, Sacide Çobanoğlu tarafından 11.06.2010 tarihinde Ankara’da yapılan görüşme ve gözlem notları. Derlemenin bir kopyası Ö.Ç. Özel Arşivi dosya no 0759’dadır.

Ben-Amos, Dan.(1976a). **Folklore Genres**. Austin:University of Texas Press.

Ben-Amos, Dan.(1976b).”Introduction”, **Folklore Genres**. (Ed. D. Ben-Amos), Austin: University of Texas Press., s.I-XXIX.

Ben-Amos, Dan.(2007) [1976b].”Giriş”, **Folklore Genres**. (Türkçe tercümesi Ö. Çobanoğlu), Austin: University of Texas Press., s.I-XXIX. (Yayınlanmamış tercüme).

Ben-Amos, Dan.(1971).” Toward a Definition of Folklore in Context” **Journal of American Folklore**, C.84, S. 331, s. 3-15.

Çakaroglu, Kürşat.(2010)).Yaşı 23, doğum yeri Kırklareli, işi öğrenci olan kaynak kişiyle (müstear), Neşe Çakır tarafından 13.11..2010 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşme ve gözlem notları. Derlemenin bir kopyası Ö.Ç. Özel Arşivi dosya no 0758’dedir.

Çobanoğlu, Özkul.(1999).**Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul.(2000).**Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü**, Ankara: Akçağ Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul.(2003).**Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**, Ankara: Akçağ Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul.(2004). **Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü**, Ankara: AKM Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul.(2009). **Halk Edebiyatına Giriş**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul.(2011). **Halk Felsefesi ve Gündelik Yaşam**. Ankara: Akçağ Yayınevi (Baskıda).

Çobanoğlu, Sacide.(2011).” Konuşmalık Türlerde Bir Anlatım Tutumu Olarak Nasihatler” Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Dundes, Alan.(1964).”Texture, Text and Context.” **Southern Folklore Quarterly**, S. 28, s. 251-265.

Dundes, Alan.(1971).”Folk Ideas as Units of Worldview” **Journal of American Folklore**, C.84, s. 93-103.

Dundes, Alan.(1977). “Who are the Folk?” **Frontiers of Folklore**, (ed. W. Bascom), Boulder: Westview Press for the AAAS, s. 17-35.

Dundes, Alan.(1998),[1971].”Dünya Görüşünü Oluşturan Birimler Olarak Halk Fikirleri” **Journal of American Folklore**, (Türkçe tercümesi Ö. Çobanoğlu) C.84, s. 93-103. (Yayınlanmamış tercüme).

Ersoy, Ruhi.(2009). **Sözlü Tarih Folklor İlişkisi: Baraklar Örneği**. Ankara: Akçağ Yayınları

Honko, Lauri.(1968). “Genre Analyses in Folkloristics and Comparative Religion” **Temenos**, S. 3, 48-66.

Honko, Lauri (1980).**Genre, Structure and Reproduction in Oral Literature**. Budapest: Akademia kiado.

Kutlu, Dilek.(2010).Yaşı 21, doğum yeri Gaziantep, işi öğrenci olan kaynak kişiyle (müstear), Yasemin Özkınacı tarafından 18.10.2010 tarihinde İstanbul’da yapılan görüşme ve gözlem notları. Derlemenin bir kopyası Ö.Ç. Özel Arşivi dosya no 0758’dedir.

Lévi-Strausse, Claude.(2000).**Yaban Düşünce**. (Çev. T. Yücel), İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları.

Lüthi, Max.(1976).”Goal-Orientatation in Storytelling.” **Folklore Today**, (Ed. L. Dégh ve H. Glassie), Bloomington: Indiana University Press

ÖTS.(2004). **Örnekleriyle Türkçe Sözlük**. 4 Cilt, Ankara: MEB Yayınları.

Özkurt, Hasan.(2010). Yaşı 21, doğum yeri İstanbul, işi öğrenci olan kaynak kişiyle (müstear), Sema Özarıslan tarafından 14.11.2010 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme ve gözlem notları. Derlemenin bir kopyası Ö.Ç. Özel Arşivi dosya no 0758'dedir.

Okumaz, Çiçek.(2010). Yaşı 20, doğum yeri Bursa, işi öğrenci olan kaynak kişiyle (müstear), Sacide Çobanoğlu tarafından 09.07.2010 tarihinde Bursa'da yapılan görüşme ve gözlem notları. Derlemenin bir kopyası Ö.Ç. Özel Arşivi dosya no 0759'dadır.

Ong, J. Walter.(1995).**Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözüün Teknolojileşmesi**, İstanbul: Metis Yayınları.

Ozan, Yıldırım.(2010). Yaşı 23, doğum yeri Eskişehir olan kaynak kişiyle, Sacide Çobanoğlu tarafından 10.07.2010 tarihinde Bursa'da yapılan görüşme ve gözlem notları. Derlemenin bir kopyası Ö.Ç. Özel Arşivi dosya no 0759'dadır.

Yurtseven, Ayşe.(2010). Yaşı 70, doğum yeri İstanbul olan kaynak kişiyle, Pınar Yurtseven tarafından 27.10.2010 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme ve gözlem notları. Derlemenin bir kopyası Ö.Ç. Özel Arşivi dosya no 0758'dedir.